

SZTANKAI KRISZTIÁN¹**A társadalomtudományok nélkülözhetetlensége a jövő tisztképzésében****The Social Sciences are Essential to the Future of Officer Training****Absztrakt**

Jelen tanulmány megírásához az ötletet egy Norvégiában megrendezett konferencia adta, amelyen volt szerencsém részt venni. A konferencián 150 oktató, professzor és katonai vezető vett részt 54 különböző országból, 5 különböző kontinensről. A konferencia fő témája a társadalomtudományok alkalmazásának helye és szerepe a jövő haderőiben és tisztképzésében volt.

Kulcsszavak: haderő, antropológia, együttműködés, modern hadviselés

Abstract

The main idea for writing this scientific study has come to me from a conference held in Norway in which I had the opportunity to participate. This conference was attended by 150 lecturers, professors and military leaders from 54 countries of 5 continents. The primary topic of the event was the future role, place and application of social sciences in the military forces and their officer trainings.

Key words: military, anthropology, cooperation, modern warfare

A szervezet, amely a konferenciát megrendezte az International Society of Military Sciences (ISMS), vagyis a Nemzetközi Hadtudományi Társaság volt. A Holland Nemzetvédelmi Akadémia (NLDA) és az osztrák Landesverteidigungsakademie (LVAK) közötti kutatói konzultációk ötlete volt egy ilyen platform megszületése. Mindkét intézmény küzd a méretei miatti hiányosságokkal és egy bizonyos kapcsolati tőke nélkülzésével a nemzeti és

¹ Nemzeti Közszerológati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, egyetemi tanársegéd - National University of Public Service, Faculty of Military Science and Officer Training, assistant lecturer, E-mail: k.sztankai@gmail.com ORCID: 0000-0003-3857-3296

„A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgáltatás-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében működtetett Ludovika Kutatócsoport keretében, a Nemzeti Közszerológati Egyetem felkérésére készült.”

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.15>

2019. XII. évfolyam 1. szám

nemzetközi kutatócsoportok terén. A logikus lépés az volt, hogy partnereket kutassanak fel, ezért egy együttműködési csoport létrehozását tűzték ki célul. Az eredmény az ISMS lett.

A szervezetet azért hozta létre az Osztrák Védelmi Akadémia, a Kanadai Királyi Katonai Főiskola, a Dán Királyi Védelmi Főiskola, a Finn Nemzetvédelmi Egyetem, a Holland Nemzetvédelmi Akadémia, a Norvég Nemzetvédelmi Egyetem, a Svéd Nemzetvédelmi Főiskola és a Balti Védelmi Akadémia 2008-ban, hogy reagáljon a ma is folyamatban lévő és a jövő katonai műveleteinek dimenzióira egyre nagyobb hatást gyakorló kulturális ismeretek megszerzésére és azok oktatására. Prof. Dr. Janne Haaland Matlary² előadását követően egy kérdésre adott válaszában megfogalmazta: „*a harcot a katonák vívják, de a háborút a civil képességek nyerik. A haderő képezi a pajzsot és a társadalomtudományok a fegyvert.*”

Tapasztalatom szerint ez a fajta gondolkodásmód hiányzik hazánk tisztképzéséből és missziós felkészítéséből. Három különböző műveleti területen hajtottam végre missziós feladatot: 2009-ben Koszovóban a KFOR 2. váltásában Pec városában szolgáltam, mint PSYOPS³ tervező tiszt; 2011-ben Afganisztánban, Pol-e Khumri városában a PRT 10. váltásában szolgáltam, mint CIMIC⁴ összekötő tiszt; valamint 2016-ban a Közép-afrikai Köztársaságban található Berberati tartományban szolgáltam, mint katonai megfigyelő. E tapasztalatok mondatják velem, hogy a társadalomtudományok oktatása, a szocio-kulturális kutatások, a naprakész információk, valamint a saját és az idegen kultúra megismerése nélkülözhetetlen és elválaszthatatlan a 21. század műveleteiben. A katona valóban megvívja a harcot, de a harc megvívása után a ma is használt CIMIC képesség nem elegendő ahhoz, hogy a civil lakosság belső motivációit megértsük. Ez nem a CIMIC feladata. A szocio-kulturális kutatások terepen már más képességeket tesznek szükségessé, amelyek alkalmazását a Magyar Honvédségnek is minél hamarabb el kell kezdenie, mert olyan szintű lemaradásban van, amelyet nagyon nehéz behozni. A magyarországi tisztképzés sokban eltér a nyugati tisztképzési rendszerektől. A kis- és közepes haderők sosem fogják tudni felvenni a versenyt magas létszámával és technikai felszereltségével. Emiatt pont az ilyen együttműködések szükségesek számunkra, mint az ISMS, amely segíthet olyan kompetenciákat és képességeket⁵ átadni a jövő katonatisztjeinek, akik előbb-utóbb a műveleti területen tevékenykednek, és emberek életéért felelnek. Azt sem szabad elhallgatni, hogy sajnos rengeteg negatív példa árnyékolja be a nemzetközi szerepvállalásokat, amely a kulturális félreértésekből és a tolerancia hiányából fakadnak.

Az olyan angol kifejezések, mint a *Cross-Cultural Competence* (kultúrák közötti kapcsolatok), *Cultural Understanding* (kulturális megértés), *Intercultural Communication* (interkulturális kommunikáció), *Cultural Awareness* (kulturális tudatosság), mindinkább a figyelem

² Az Oslo-i Nemzetvédelmi Egyetem professzora

³ Psychological Operations angol rövidítése, magyarul lélektani műveletek

⁴ civil-katonai együttműködés angol rövidítése (civil-military cooperation)

⁵ BOLDIZSÁR Gábor: *A 21. század komplex műveleti környezete és hatása a katonai képességekre*. In: Krajnc Zoltán (szerk.) *A katonai vezetői-parancsnoki (harcászati vezetői) kompetenciák fejlesztésének lehetséges stratégiája*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2014. pp. –31–39

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.15>

2019. XII. évfolyam 1. szám

középpontjába kerülnek a képzések és kiképzések során. Ezen képességek és ismeretek fontos fejlesztési szintjei lettek a modern hadviselésnek. Mára elképzelhetetlenné vált, hogy a katonák egy steril környezetben vívják meg a konfliktusokat, ahol se civil lakosság, se infrastruktúra nincs. A 21. század katonai kihívásai egyre inkább megkövetelik a helyi lakosokkal való szorosabb együttműködést, mivel őket meggyőzve lehet csak katonai sikereket elérni.⁶ A helyi konfliktusok, háborúk többé nem elszigetelt, önmagában való jelenségek, hanem hatást gyakorolnak a nemzetközi rendszer stabilitására, a pénzügyi és gazdasági folyamatokra egyaránt. A helyiek beállítottsága, viselkedése döntő fontosságú egy katonai művelet kimenetelét illetően.⁷ Az ő támogatásuk dönti el, hogy rövid- és hosszútávon milyen hatékonysággal és veszteségekkel fejezik be a katonák a műveleteket. A helyi lakosság meggyőzése, valamint az ehhez szükséges megismerés és elfogadás nélkül a 21. század katonai kihívásaiban nem lehet semmilyen műveletet végrehajtani idegen területen.⁸ Éppen ezért foglalkoznak olyan sokat a szövetséges nemzetek katonai, politikai vezetői és szakértői e képesség fejlesztésével főképp ott, ahol túl sok áldozatot szedtek a kulturális félreértésekből adódó halálos félreértések. Remélhető, hogy a közeljövőben a Magyar Honvédség is belép abba a közösségbe, ahol ezen ismeretek és képességek fejlesztése magasabb szinten zajlik.⁹

Maga az ISMS szervezet célja, hogy a békeműveletek erőfeszítéseinek tapasztalatait kombinálja a szocio-kulturális, szociológiai, pszichológiai kutatásokkal, a tiszták képességeinek fejlesztése érdekében. A szervezet tisztában van azzal, hogy egy katonának ma már saját feladatain túl, összekötőként, közgazdasági szakemberként, toleráns társadalomtudósként, moderátorként, üzletemberként, diplomataként, mérnökként is tudnia kell tárgyalni és tevékenykedni. A műveleti területek sajátosságai készítetnek minket arra, hogy a jövő tisztjeit felvértezzük a lehető legnagyobb tudással, hogy be tudják azonosítani, mikor és milyen képesség használatára van szükségük a művelet sikere érdekében. Egy példán keresztül szeretném bemutatni, hogy a legnagyobb haderő a világon milyen módon alkalmazza a szocio-kulturális kutatásokat műveleti területen.¹⁰ Afganisztánban a *Human Terra-*

⁶ BOLDIZSÁR Gábor: Paratroopers in future operations. In: Security and Defence Quarterly, Warsaw, National Defence University, 2014 pp – 50-51

⁷ JOBBÁGY Zoltán: A háború antropológiája: primitív hadviselés, gerilla hadviselés és a szövetséges összhaderőnemi műveletek sikere. – In: Hadtudomány, 25. évfolyam, 3-4. szám, (2015), pp. – 67–78

⁸ Magyar viszonylatban érdekes összefüggéseket közöl Kaló József: Szombathelyi Ferenc vezérezredes önéletrajza és védőbeszédének vázlata 1946-ból. Hadtörténelmi Közlemények 124. évfolyam 2011/2. szám. 594-629. old; valamint Kaló József: "Egy politizáló tisztikar iránytűt veszít és szerencsétlen embertársaság lesz" - Szombathelyi Ferenc vezérezredes viszonya a politizáló tisztiekhez. In: Ekert Mária, Molnár Attila Károly (szerk.) Eszme és történet. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2014. 93-115. old.

⁹ SZTANKAI Krisztián: A kulturális félreértésekből adódó veszélyek műveleti területen és egy új hatékony rendszer bemutatása ennek csökkentésére. – In: Honvédségi Szemle, 2015. pp. – 150–160.

¹⁰ Ted Callahan: An anthropologist at war in Afghanistan. In: Social Science Goes to War: The Human Terrain System in Iraq and Afghanistan. Oxford University Press, szerk. Montgomery McFate, Janice H. Laurence (2015) pp.114-144.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.15>

2019. XII. évfolyam 1. szám

*in System*¹¹ (HTS) akciócsoportjának, a *Human Terrain Team*¹² (HTT) egyik antropológus kutatójával történt meg az alábbi szituáció Khost tartományban. A kihelyezett tengerészgyalogos dandárral együttműködő antropológus a helyiek között végzett több szocio-kulturális kutatást.

A példa jól érzékelteti számunkra, hogy a szolgálatot teljesítő katona, a társadalomtudós és a helyiek közötti kapcsolat milyen háromszöget zár be, illetve milyen feladatot is jelent egy-egy ilyen kutatás támogatása a katonák számára. Sok katona motivációja a harc, a küzdelem – azonban egy olyan speciális feladat, mint a tartományi újjáépítés nem a harcok megvívásáról szól, hanem az újjáépítésről, a kommunikációról, az információk szerzéséről és a kapcsolat kiszélesítéséről. Ehhez a hagyományos katonai kompetenciák nem elegendők. A műveleti tapasztalat az, hogy idővel a legtöbb katona megérti és látja ezen együttműködés szükségességét. Ahogy Szun-Ce szerint a háború és a harc megvívásának taktikai lépései művészet¹³, úgy a szocio-kulturális kutatások is azok. Társadalomtudósok az ehhez szükséges kompetenciákkal rendelkezők jelentkeznek. A lényeg, hogy olyan kérdéseket tegyünk fel, amely előrébb visz. A társadalomtudománytól nem tartanunk kell, hanem tudni kell használni, mivel kiegészíti és elősegíti a műveleti célok elérését. Egy-egy kutatás elősegítheti a katonai állomány célfelkészítését, valamint hogy a katonák jobban megértsék a helyi viszonyokat és pontosabban beazonosítsák azokat a problémákat, melyekkel a katonáknak nap, mint nap meg kell küzdeniük műveleti területen.

Ted Callahan az egyik kutatása során arra a megállapításra jutott, hogy a katonai tevékenységek intenzitásának növekedése fokozza az ellenállás mértékét. A kutatása egy véletlen folytán került előtérbe. Miközben egy tengerészgyalogos katonával beszélgetett egy őrbódében, egy fa gerendákkal megrakott furgon haladt át a COP¹⁴ előtt egy száraz folyómedren, amely kigyózza jött le az erdős hegyekből. Az őrzető azt mondta, hogy minden nap több ilyen furgon halad el a bázis előtt, de nem tudta honnan hozzák a fákat,

¹¹ Az amerikai hadsereg által finanszírozott program, melynek célja társadalomtudósokkal együttműködő csapatok kiküldése volt Irakban és Afganisztánban. Korábbi cikkemben részletesebben foglalkozom a csoport munkásságával. Sztankai Krisztián: A kulturális antropológia szerepe a terror elleni háborúban. Elérhetősége:

http://mhht.eu/hadtudomany/2013/2013_elektronikus/2013_e_Sztankai_Krisztian.pdf

Illetve Sztankai Krisztián: A kulturális antropológia alkalmazása az ISAF misszióban. Elérhetősége:

http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/31135/h_szle_2012-2_beliv_oldalankent_kicsi.pdf

¹² A HTS egyik csoportja, amely kifejezetten a műveleti területen tevékenykedett.

¹³ Szun-Ce: „Ha ismerjük az ellenséget és ismerjük magunkat is, akkor száz csatában sem jutunk veszedelembé; ha azonban nem ismerjük az ellenséget, csak magunkat ismerjük, akkor egyszer győzünk, másszor vereséget szenvedünk; és ha sem az ellenséget, sem magunkat nem ismerjük, akkor minden egyes csatában feltétlenül végveszély fenyeget bennünket.” Forrás: Tőkei Ferenc: A hadviselés törvényei. <http://mek.oszk.hu/01300/01345/01345.htm> (Letöltés ideje: 2018. január 18.)

¹⁴ A Pakisztánból és Iránból induló utánpótlási vonalak elvágása, előfeltétele a tálibok legyőzésének és ezzel együtt Afganisztán konszolidációjának. Ezt felismerve az amerikai katonai vezetés a határ mentén előretolt bázisok (COP – Combat Outpost) létrehozása mellett döntött, és ezekből a helyőrségekből kiindulva próbálta elvágni az utánpótlási vonalakat. Forrás: <https://htk.hu/2011/02/07/a-wanati-csata/>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.15>

2019. XII. évfolyam 1. szám

illetve hova viszik azokat. A COP-on mindenki tudta, hogy a fának nagy jelentősége van a területen, de egyéb információt senki nem tudott, úgymint kié az erdő, mennyi fát vágnak ki, hol adják el azokat, mennyit keresnek egy ilyen fuvarral, stb. Nyilvánvaló kiindulópont volt Callahan kutatásához, hogy bizonyítsa a társadalomtudományok fontosságát és a katonai gondolkodás másságát. Ami nem fontos egy katonának az stratégiailag nélkülözhetetlen lehet a terület biztonsága érdekében.

A helyi falusiakkal folytatott interjúja során megkérdezte, miért vágják ki a fákat. *"Ezek a jalghoza (erdei fenyő, Pinus gerardiana) erdők. Senki nem vághatja ki a jalghoza fákat, és ha igen, akkor bírságot kell fizetnie. Most a falu fiataljai vannak az erdőben és őrzik a jalghoza fákat"* – mondták a helyi öregek. Mivel a COP katonái csak néhány hónapja voltak a területen, nem tudták, hogy milyen jelentőséggel bírnak az erdők a helyi lakosok számára. A falusiak elmagyarázták Callahannek, hogy minden ősszel a falusiak a jalghozai erdőkbe mennek, és érett fenyőtobozokat gyűjtenek. A nők ezután a fenyőtobozokat sziklákhöz verik, amíg a fenyőmagok ki nem forognak. A magokat ténylegesen összegyűjtik, szárítják, majd elszállítják a legközelebbi városba és onnan fővárosba, ahol csemegeként értékesítésre kerül. A falusiak számára a fenyőmagkereskedelem volt a fő bevételi forrásuk. Ennek tudatában egyértelművé vált a kutató számára, hogy miért dühödtek fel a falulakók, amikor a tűzéség a gyakorló lövészetet a jalghozai erdőkben hajtotta végre és így az amerikaiak pusztították a terményüket, nem is beszélve az erdőt védő fiatal lakosokról.

Kutatásai során kissé megszállottá vált a fenyőmagokkal kapcsolatban és ezt természetesen a katonák nem vették komolyan a dandárnál, de a dandár parancsnoka engedélyezte a további kutatásokat Callahan számára. Minden lehetőséget megragadt, hogy ellátogasson a fenyőmagtermelő területekre és gyakran megfigyelte, hogy a katonák unalmukban gúnyolódtak rajta. Néhány hetes kutatómunkát követően, amelyet több tucat különböző Zadrán körzetbeli faluban végzett, valamint sok órányi nyüzsgő, tartós interjút eredményező utazás után rájött, hogy az ISAF¹⁵ és a PRT¹⁶ Zadrán-ban, mint átlag mezőgazdaságból megélő parasztként definiálta a helyi közösségeket, nem tudva, hogy földművelési tevékenységük csupán a megélhetésük 30 százalékát teszi ki. A másik 70 százalék a faanyagok értékesítéséből és a fenyőmagok betakarításából származott, amely csak Zadrán erdőlakó hegyi közösségeire jellemző. A probléma az volt, hogy a betakarítási idő rövid ahhoz, hogy a növények sokat termeljenek. Így a gazdasági problémáik megoldása a faanyag és a fenyőmagok számának növelése volt. A hadseregből senki sem tudta, hogyan működik a fenyőmag betakarítása, vagy mennyire fontos ez Zadrán falusi gazdaságaiban. Szeptember folyamán a családok a hegyekbe indultak, hogy összegyűjtsék a fenyőmagokat és volt, hogy több éjszakát töltöttek kint. Mivel táboraik majdnem megkülönböztethetetlenek a felkelők kis csoportjainak táboraitól, ez azzal a veszéllyel járt, hogy a katonaság Zadrán fenyőmaggyűjtő lakosait lázadókként azonosítja, és véletlenül megsemmisíti őket.

¹⁵ International Security Assistance Force, (ISAF) - Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erő

¹⁶ Provincial reconstruction team (PRT) - Tartományi újjáépítési csoport

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.15>

2019. XII. évfolyam 1. szám

Callahan a kutatását bemutatta a dandár parancsnokának és elmagyarázta, hogy Zadrán lakosai a hegyekben dolgoznak. Kifejtette, hogy végérvényesen ellehetetlenítené a békés együttműködés megvalósítását a helyekkel, ha bármilyen oknál fogva a katonák a gyűjtőgető családokat likvidálnák a felkelők helyett. A dandárparancsnok szerencsére meghallgatta javaslatát és azonnal utasításba adta, hogy a dandár összes pilótájának és az alárendelt alegységeknek figyelembe kell venni, hogy a fenyőmag szezon közeledtével a térségben megindul a betakarítás és különös figyelmet kell fordítani arra, hogy ne tévesszék össze a lázadókat a fenyőmagokat gyűjtő helyi lakosokkal.

Egyik napon az FOB¹⁷ Salernoban működő SF¹⁸ egysége megkérte Callahant, hogy menjen el hozzájuk és röviden tájékoztassa őket a kutatásáról. Ez egy kicsit szokatlan volt, mert eddig nem kértek tőle segítséget. Az egység parancsnoka elmondta, hogy éjszakai küldetéseket fognak végrehajtani egy olyan hegyvidéki körzetben, amely többé-kevésbé a tálibok irányítása alatt áll és aggódtak, hogy belebotlanak a fenyőmaggyűjtő helyiekbe. Nem volt világos Callahan számára, hogy az egység a civilek miatt aggódik-e vagy a parancsnok informálta az egységet, hogy műveleteik veszélyeztetik a misszió célját. Callahan ezért mindent, amit tudott a betakarításról elmondta az egység parancsnokának. Elmagyarázta, hogy a betakarítás hogyan működik. Az egyik katona konkrétan rá is kérdezett, hogy: "Éjszaka honnan fogjuk tudni, hogy az egy család vagy egy csoport felkelő, akikkel találkozunk?" Leírta azokat az eszközöket, amelyeket magukkal hordanak a betakarítók és kiemelte, hogy nagy valószínűséggel szamarakat használnak teherszállításra. Mielőtt elhagyta Khost tartományt, Callahan kidolgozott egy alapvető tervet a fenyőmag exportiparának ösztönzésére.

Hasonló kezdeményezései már voltak máshol is, jelentéseiben ezekre gyakran az "alternatív megélhetés" címet használta. Meghatározta a szállítási útvonalakat és az országban betöltött szerepét e gazdasági struktúrában, ahol a feldolgozás előfordul Afganisztánban, és talált néhány pakisztáni fenyőmag exportőrt, akik legalább a fenyőmagexport egy részét Afganisztánból szerezték be. Nagy üzleti lehetőség volt ez mind a beszerző, mind a beszállító számára. Egy kilogramm fenyőmagot Afganisztánban 3 dollárért árultak nagykereskedelmi áron, és körülbelül 5 dollárért értékesítették azt. Az Egyesült Államokban egy kilogramm forgalmi értéke 45 dollár volt.

Callahan az amerikai földművelésügyi minisztériummal együttműködve kidolgozott egy tervet az Egyesült Államok Nemzetközi Fejlesztési Ügynöksége (USAID) segítségével, valamint a tartományi újjáépítési csoport (PRT) és az Agrárgazdasági Fejlesztési Csoport (ADT) tagjaival. Abban a reménykedett, hogy újraerdősítésre kerülhet sor a területen, valamint hogy a lakosság inkább fenyőmag betakarításból fog élni, mintsem csatlakozni a felkelőkhöz a megélhetésük miatt. Mivel a gyors népességnövekedés és a gazdasági diverzifikáció hiánya miatt az erdőket túlságosan kihasználják és mivel már voltak olyan nagy

¹⁷ Forward Operating Base – Előretolt Műveleti Bázis. Az FOB Salerno, más néven „Rocket City” olyan mélyen helyezkedett el a tálibok által felügyelt területen, hogy magát a nevét is a rakéta támadások száma miatt kapta. A bázist az amerikai hadsereg használta 2002 és 2013 között.

¹⁸ Special Forces = különleges erők

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.15>

2019. XII. évfolyam 1. szám

területek, amelyekben a fákat mindenütt kivágták, az erdősítés kulcsfontosságú volt Zadrán jóléte szempontjából.

Callahan a kutatása során azonosította azokat a fő területeket is, ahová a faanyagokat szállítják és értékesítik a dél-kelet- és a kelet-afganisztáni kereskedők számára. Az ezen területen lévő főutak burkolása fenyegette a terület kihasználtságát, hiszen a jobb utak felgyorsítják a kitermelést és az erdőirtást. Felkereste az útburkolást végző projekt támogatóját a USAID csapatot, de képviselőik között nem talált támogatókra. Callahan kutatása jól mutatja, hogy egy antropológiai kutatás – még ha véletlen is volt – a szocio-kulturális kutatások milyen hatékonyak tudnak lenni műveleti szempontból.

A jövő missziós kihívásai a társadalomtudósok alkalmazásával egy olyan lehetőséget biztosíthat a szolgálatot teljesítő katonai állomány tagjainak idehaza és külföldön, amely hozzájárul a helyi viszonyok, az idegen kultúra jobb megismeréséhez és megértéséhez, s nem mellesleg a hibák aránya is csökkenthető. Ugyan az amerikai, brit, kanadai, ausztrál, német, norvég, finn, dán haderőkhöz nem mérhető a Magyar Honvédség fejlettségi szintje, azonban amikor a konferencián a horvát, a lengyel, a szlovén és román kollégáktól is a fejlesztési és együttműködési programokról hallottam, az már komoly lemaradást feltételezett számunkra.

A ma szolgálatot teljesítő katonatiszteknek lehetetlen elsajátítani a társadalomtudományi kompetenciák tárházait, de nem is ez a fő célja a katonai oktatásnak. A katonának is vannak emberi határai és nem lehet ennyi ismeretet beletáplálni a mai tisztképzés jelenlegi leterheltsége mellett, de mindenképp meg kell ismertetni a hallgatókkal és bemutatni a tényt, hogy az adott helyzetben, mely kompetenciáit tudja a lehető leghatékonyabban felhasználni az adott konfliktus megoldására. A katonát ki kell képezni a harc megívására ellenséges környezetben, de ki kell képezni arra is, ha tárgyalnia kell törzsi- és vallási vezetőkkel, civil lakosokkal, nemzetközi szervezetek vezetőivel. Továbbá ismernie kell a kulturális különbségekből fakadó stratégiai előnyöket és veszélyeket. A jelen és jövő katonai vezetői már többek, mint egy tartományban szolgáló alegység, szakasz, század vagy éppen zászlóalj parancsnoka. Abban a pillanatban, mikor megérkezett az adott kulturálisan eltérő területre, személyéből, politikai vezető lett és nyilatkozatai, tettei hatással lesznek a közösség életére és biztonságára, csakúgy, mint katonái biztonságára is. Ismernie kell a helyi viszonyokat, konfliktusokat, érdekeket és érdek csoportokat. Tudnia kell arról, hogy az adott térség gazdasági szempontból milyen területen erős és gyenge. A lakosok megélhetése mihez fűződik, ezt hogyan segítheti. Továbbá vallási kérdésekben is helyt kell állnia, hiszen egy szíriai, iraki, afganisztáni műveletekben is ez volt a központi vezérfonal a tárgyalásokon. Ezen készségekhez pedig elengedhetetlen a tolerancia, az etnocentrizmus¹⁹ legyőzése és a társadalomtudományok felhasználása.

¹⁹ Etnocentrizmus: olyan hozzáállás más népekhez, kultúrákhoz, társadalmi csoportokhoz, amely szerint saját életmódunk erkölcssei, értékei, szokásai magasabb rendűek az övéknél. Forrás: Sztankai Krisztián: Cultural Intelligence (IC/CULTINT): Avagy a kulturális antropológia helye és szerepe a hírszerzésben. *Hadtudományi Szemle*, 6: (3) pp. 131-137. (2013)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.15>

2019. XII. évfolyam 1. szám

Az ISMS szervezete is tisztában van azzal, hogy nem lehet társadalomtudóst faragni egy katonai attitűddel rendelkező személyből, de lehet érzékenységet táplálni bele és ezért dolgozni kell azon, hogy bizonyos kérdésekben milyen szakemberrel kell egyeztetnie egy-egy adott szituáció pontosabb megértéséhez az adott parancsnoknak. A konferencia sokat foglalkozott azzal, milyen szinten kell a társadalomtudományokat felhasználni és arra a következtetésre jutottunk, hogy a katonai vezetés legmagasabb szintjétől a legalacsonyabb szintjéig kompetenciákat kell sugározni és ebben játszik szerepet ez a szervezet. Ezen dolgozunk mi is a Nemzeti Közszerződési Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Katonai Vezetőképző Intézet, Katonai Vezetéstudományi és Közismereti Tanszékén, hogy megismertessük és integráljuk a készségeket a katonai oktatásba és a missziós felkészítésekbe egyaránt.

Az ISMS szervezet tevékenysége közé tartozik még az együttműködés megszervezése a tagoknak, továbbá kiadványokat készítenek, amelyek támogatják a kutatási csoport hatékony munkáját, olyan témákban, mint háborús tanulmányok; hadtörténelem; katonai technológia; irányítás és ellenőrzés, vezetés és alapképesség; jog és etika; a biztonság, a védelmi politika és a stratégia; fegyveres erők és társadalom; védelmi közgazdaságtan és menedzsment.

A (külső) kutatókat, oktatókat és katonákat a konferenciákon és workshop-okon bármikor szívesen látják, hiszen közös érdek, hogy a kis- és közepes haderővel rendelkező szervezetek mélyebb dimenziókban is ismerjék a konfliktus helyszínét.

AZ ISMS TÖRTÉNETE

Az első konferenciát még 2009. november 25-26. között tartották Amszterdamban, ahol a világ minden részéről jelentek meg szakértők és kutatók, több mint 150-en. Az ISMS alapítók találkozója, ahogy már fogalmaztam, a kisebb és közepes méretű nemzetek haderőire tervezték és a tisztek tudományos oktatását célozta meg. Az első konferencián olyan speciális témákat vitattak meg, mint a globális hadseregek biztonsági kihívásai, és melyekből a jövő kutatási programjait határozták meg.

Maga a konferencia minden évben megrendezésre kerül, de most először vett részt magyar (katona) ezen a konferencián, azonban értékelésem szerint, minél több katonai vezetőnek és oktatónak részt kellene venni ezen az eseményen, hogy meg tapasztalják: az olyan országok mint Dánia, Fehéroroszország, Kanada, Hollandia, Svédország, Norvégia, Ausztria, Portugália, Finnország, Lengyelország, Horvátország és Csehország, miért tartják a hadtudományok *gerincének*²⁰ a társadalomtudományokat a katonai oktatásban.

A 2017. évi témák nagyon széles dimenzióban foglalkoztak a katonai képzés fejlesztésével és irányával. Olyan személyek osztották meg tapasztalataikat, mint:

- a Royal Military College of Canada Prof. Dr. John David Young. Előadásában hangsúlyozta a hadtudományok fejlődési fontosságát nemzetközi szinten. Mint el-

²⁰ A 2017-es konferencia fő jelszava: a társadalomtudományok a haderő gerince!

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.15>

2019. XII. évfolyam 1. szám

hangzott, az együttműködés lehetővé teszi a kis- és közepes haderők számára, hogy katonáikat felkészítsék a jövő háborúinak túlélésére.

- Annemarie Peen Rodt és Steen Kjaegaard a Royal Danish Defence College tanára a komplex környezet kihívásait ismertette. Szintén hangsúlyozták a társadalomtudományok felhasználásának pozitív hatásait és a jövő kihívásait. Foglalkoztak a migráns kérdéssel és annak hatásaival nemzetközi szinten.
- Frano Stojic a Horvát Katonai Akadémia alezredese bemutatta, hogy mi a különbség a civil és a katonai szerepek között műveleti területen, és milyen képességeket kell átvenni a civil képzésekből ahhoz, hogy a tisztek felkészültebbek legyenek a civil környezetben való feladat-végrehajtásra.
- Henrik Paulsson a szingapúri Rajaratnam School of International Studies-től érkezett. A hallgatóknak előadásában bemutatta a társadalomtudományok integrálásának lehetőségét és nehézségeit a katonai oktatásba.

A konferencián összesen 101 előadás hangzott el a témában, 9 különböző szekcióban. A hallgató a korábban megkapott programfüzet alapján eldönthette, mely előadót kívánja meghallgatni az Oslói Konferencia Központban. A konferencia kiemelte, hogy *évente körülbelül 30 fegyveres konfliktus zajlik, és ez a szám nem látszik csökkenni*, ahogy azt Dr. Simicskó István honvédelmi miniszter úr fogalmazta meg a Nemzeti Közszolgálati Egyetem oktatónak tartott előadásában 2017. októberében: „a missziós szerepvállalások száma inkább növekedni fog, amely nagyobb terhet ró a Magyar Honvédség állományára is.” Éppen ezért kijelenthető, hogy egyre több katonatiszt fog külföldön szolgálatot teljesíteni, hiszen a szövetséges haderőkkel együttműködve számunkra is feladatot adnak a nemzetközi konfliktusok.

Minél korábban fel kell ismernünk a tényt, hogy a társadalomtudományokat jobban előtérbe kell helyezni a katonai képzés során, mert a katonai munkához való tapasztalatot a fiatal tisztek a csapatoknál fogják magukévá tenni, ahol az adott technikával begyakorolják saját munkájukhoz szükséges szaktudást. Azonban a társadalomtudományok által kapott képességeket csak és kizárólag az egyetemi oktatásban tudjuk átadni, mellyel újabb és újabb gondolkodó katonát tudunk biztosítani a Magyar Honvédség számára, amire igen is nagyobb szükség van egy multi-kulturális környezetben, mint amilyenek a műveleti területek is. Hiszen egy műveleti területen, nem csak a helyi lakossággal kell jó kapcsolatot (meg)tartani, hanem a szövetséges haderők katonáival, tisztségviselőivel is, mint például afgán rendőrök, kurd katonai csoportok, stb.

A konferencián az is elhangzott, hogy a konfliktusok többsége belső konfliktus és gyakran hosszú ideológiai harcok, etnikai konfliktusok és politikai hatalmi „játékok” jellemzik őket. Nagyon gyakran a konfliktusok újra és újra kezdődnek sok évnyi béke után, és az egyre nagyobb számú „szereplők” megnehezítik a folyamatokat. Az úgynevezett harmadik világ sok nemzetében a béke olyan fogalom, amelyet sok fiatal nem is ismer. Világunkban sok millió ember számára a konfliktus és a harc a mindennapok része, mi szerencsésnek mondhatjuk magunkat és családunkat, hogy ezeket a tapasztalatokat nem kell megélnünk, de tenni kell, hogy ez így is maradjon.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.15>

2019. XII. évfolyam 1. szám

A nagyhatalmak folyamatosan azon dolgoznak, hogy csökkentsék a konfliktusok számát, de ezen törekvésük mellett is Afrikában, Ázsiában és a Közel-Keleten szinte végeláthatatlan az etnikai és vallási háborúk sora. A NATO ezen műveletei is bizonyítják, hogy a jelenkori és a jövőbeni cselekvések három jellemzővel rendelkeznek:

1) Amikor a szövetséges erőket telepítik, akkor a belső zavargások összetett konfliktus-struktúrát mutatnak ami "normális", de a szereplők háttérének motivációit ismerni kell, és azok speciális kulturális-vallási háttereit ugyancsak;

2) A szövetségesek nemzetközi műveleteket hajtanak végre, egymással együttműködve, melyben – mint fentebb jeleztem – sok nemzet együttműködése válik szükségszerűvé egy adott területen;

3) A katonákat folyamatosan kamerák veszi körül a műveleti területen. Ez azt jelenti, hogy a katonai oktatásban a tiszteknek fel kell hívni a figyelmet a média érzékenységre is, és olyan műveleteket tervezni, amely nem kelt társadalmi megosztottságot.

Az ehhez hasonló feladatokra való felkészítés egyre inkább sürgetőbbé válik, és nagy kihívásokat jelent mind a katonai oktatási intézmények számára, mind a politika számára, ahogy azt Arto Mutanen²¹ fejtette ki a konferencián: „a honvédelmi költségvetések mindenütt problematikusak, és a katonai szakma egyre kevésbé vonzó a fiatal civilek számára. Mindkét kérdéskörben új megközelítésekre van szükség mind katonai, mind politikai szinten. A jövő katonai kihívások egyre szerteágazóbbak, melyeknek megfelelni nem könnyű. A nagyobb fizikai kihívások mellett a pszichológiai és szellemi kihívások is megjelentek. Sok ország küszködik azzal, hogy versenyképes fizetést és perspektívát adjon, de nehéz felvenni a versenyt a civil szféra által nyújtott anyagi és szervezeti megbecsüléssel”.

Az ISMS egyik legfontosabb feladatákként tűzte ki, hogy ezeket a társadalmi viszonyokat megértse és segítse a civil-katonai kapcsolat kiépítését. Mikor 2005-ben a Holland Katonai Akadémia hadtudományi bizottsága létrejött, hasonló problémákkal találkozott. 2007-ben megbízást kapott a bizottság arra, hogy új módszereket találjanak, mellyel elősegítik a legégetőbb szervezeti problémák megoldását a civil társadalommal a katonai vezetéstudomány és a katonai technológia intézményesítése és stabilizálása érdekében.

A bizottság elnöke a Holland Királyi Haditengerészet alezredese, Allard Wagemaker lett és csapatával megtervezték az ISMS alapjait, amely lehetővé tette a tudományos kutatások, konferenciák és kiadványok együttműködését. Így 2007-ben a bizottság kapcsolatba lépett az osztrák International Research Center for Cultural Studies szervezettel és 2008 tavaszán Svédországba utazott a Svéd Nemzetvédelmi Főiskolára, ahol e tárgyalás lezajlott.

Eredetileg a tagok Hollandia, Ausztria, később Kanada és Svédország lettek volna, de Svédországba érkezésükkor egy hasonló találkozó is lezajlott, melyet az északi katonai akadémiák tartottak szintén a Svéd Nemzetvédelmi Főiskolán. A hollandok gyorsan változtattak eredeti tervükön és kiterjesztették az együttműködési ajánlatot a Baltic Defense College-ra, a dánokra, a norvégokra és a finnekre is. Mivel az összes fél egyetértett az

²¹ University of Helsinki

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.15>

2019. XII. évfolyam 1. szám

alapötlettel és miután tájékoztatták vezetőiket és intézményüket a lehetőségről, létrejött egy megegyezés, miszerint 2008 májusában találkozni fognak Amszterdamban, mint a nyolc partnerségi akadémia alapító tagjai. Így jött létre a szervezet magja és célja, amely mára kinőtte magát és újabb és újabb együttműködési partnerekkel bővül.

Mint látható a szervezetben igen komoly múlttal rendelkező haderők vállalják fel a képzésük hiányosságait és próbálják a jövő kihívásaira felkészíteni a jövő tisztjelöltjeit. Véleményem szerint, az ehhez hasonló tudományos együttműködés nélkülözhetetlen a Magyar Honvédség számára is, hiszen a mi szervezetünk is hasonló gondokkal küzd, és lévén mi is a kis- és közép haderők közé tartozunk, számunkra is nélkülözhetetlen a tudás, melyet a szervezet képes nyújtani számunkra. Nyilvánvaló, hogy a társadalomtudományok magasabb óraszama a tisztképzésben már más szintű egyeztetést kíván, de ebben a cikkemben nem kívánok erre részletesen is kitérni. Arra viszont még egyszer felhívom a kedves olvasó figyelmét, sokáig nem vonhatunk vállat arra, hogy a jelen katonai oktatási struktúra fenn tartható, mert a kihívások megváltoztak és ezekre minél előbb reagálnunk kell. Szakemberek vannak, csak tudnunk kell együttműködni, tudnunk kell felismerni hiányosságainkat és merni meglépni a változást.

Személyem több éve foglalkozik a társadalomtudományok integrálásával a katonai oktatásba és a műveleti felkészítésekbe, de mindeztidáig csak kevés sikert értem el. 2017. november 30-án az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) Társadalomtudományi Kar (TáTK), Kulturális Antropológia tanszékével együttműködve a haderő és az antropológia kapcsolatát boncolgattuk a *Jó Állam – Hatékony Haderő: Antropológia és hadtudomány* elnevezésű konferencián. A rendezvényen olyan egyetemek és személyek is megjelentek, mint a Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék tanszékvezetője, a Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Néprajzi Tanszék tanszékvezetője és a kar dékánja, a Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Társadalmi Kapcsolatok Intézete, Néprajz-kulturális Antropológiai tanszék, tanszékvezetője és a Miskolci Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Antropológia Intézet intézetigazgatója.

A konferencia mérföldkő volt a kapcsolatépítés szempontjából is, melyben az előzőleg felsorolt egyetemekkel és személyekkel való korábbi egyeztetés során, igen pozitív jövőkép fogalmazódott meg bennünk. Az együttműködés azonban kétoldalú. A Miskolci Egyetemmel már évek óta megvan az a fajta kapcsolat, amelyet nem tudunk kihasználni, de korábban már több közös konferencián is elhangzott e kapcsolat szükségessége. 2014-ben két félén keresztül sikeresen tartottam előadást *Katona antropológia* címmel, melyet a szak összes hallgatója felvett és elvégzett. Akkor volt az érdeklődés, hogy további órákat kértek a hallgatók, de missziós felkészítésen ezt nem tette lehetővé. 2017 szeptemberétől az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) Társadalomtudományi Kar (TáTK), Kulturális Antropológia tanszékén szintén két félén át oktattam a *Katona antropológia* órámat, melyben Dr. Boldizsár Gábor ezredes, egyetemi docens, a NKE HHK korábbi dékánja, Dr. habil. Jobbágy Zoltán ezredes, egyetemi docens, az NKE HHK jelenlegi tu-

dományos és nemzetközi dékánhelyettese és Bakos Csaba alezredes a HHK állományából is besegítettek.

Mind a hallgatók, mind az oktatók olyan pozitívan értékelik az előadás menetét, hogy további órákban gondolkodunk. Jelenleg a Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszéke és a Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Társadalmi Kapcsolatok Intézete, Néprajz-kulturális Antropológiai tanszék is egy-egy éves tantárgyat kért részemről. Hatalmas érdeklődés övezi e témát a civil egyetemek részéről. Ki kell hangsúlyoznom, hogy elsődleges cél a katonai kompetencia fejlesztése és a tisztképzés struktúrájának ilyen irányú fejlesztése és bővítése, mégis a civil társadalomtudományi egyetemek azok, akik hatalmas potenciált látnak e témában.

Kutatásaim és tapasztalataim eredményei több folyóiratban is megjelentek, melynek központi témája a katona antropológia kialakítása, mint új interdiszciplína megszületése és alkalmazása. Ehhez elengedhetetlenül fontos a civil egyetemekkel való folyamatos és jó együttműködés, és a hadtudomány, a Magyar Honvédség támogatása. Minden fórumon hangsúlyozom, hogy az általam kutatott téma és az integrálni kívánt kompetenciák preventívek. Ahogy a pszichológia tudománya bebizonyította nélkülözhetetlenségét és elfogadásra került a katonai gondolkodásban, ahogy a szociológia is megjelent a felkészítések során, úgy az antropológiának is szerepe van a katonai felkészítésben, hogy kutatásaival és tapasztalataival megismertesse az állomány tagjait a lehetséges veszélyforrásokkal. A kulturális félreértésekből fakadó konfliktusok és veszélyek nagyon megnehezítették az ISAF munkáját Afganisztánban.

A katonai műveletek tervezése, szervezése és vezetés-irányítása szempontjából elengedhetetlen, hogy a parancsnok lehetőség szerint minél pontosabb képet kapjon a helyi viszonyokról és információkkal rendelkezzen a műveleti területről és annak jellemezőiről, a rajta mozgó élőerőkről, legyenek azok baráti, ellenséges, semleges, katonai, rendőri, paramilitáris vagy civil személyek és szervezetek.

A KULTURÁLIS FÉLREÉRTÉSBŐL FAKADÓ VESZÉLYEK

A NATO-ban elfogadott APP-6 szabályzat egy olyan egyedülálló katonai jelrendszer, melyet azért hoztak létre, hogy a szövetséges haderőkben egyformán jelöljék a katonai és civil kötelekeket, szervezeteket, csoportokat és egységeket. A jelzésrendszer színekkel jelölésé teszi a saját, szövetséges, baráti, ellenséges vagy semleges/ismeretlen erők jelölését is. Műveleti területen, Afganisztánban a PRT-10 váltása idején is több támadás érte a szövetséges erőket, melyek jelzésére ezt a fajta módszert alkalmazták.

Green-on-Blue támadásnak nevezzük, ha a helyi fegyveres erők (legtöbbször ANA²², vagy ANP²³ kötelékében szolgáló személy) egyik tagja támadást intéz az ISAF katonája ellen. A megnevezésben lévő színek a műveleti területen tartózkodó egységek hadműveleti megjelölése, miszerint a saját erőket a kék színnel, az ellenséges erőket pirossal, a baráti

²² Afghan National Army (ANA) - Afgán Nemzeti Hadsereg

²³ Afghan National Police (ANP) - Afgán Nemzeti Rendőrség

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.15>

2019. XII. évfolyam 1. szám

erőket zöld színnel jelölik és a semlegesek a sárga színt kapják. A hadműveleti térképen ez a fajta színekód megjelölés tiszta képet alkot a helyszínen tevékenykedő erőkről, azok mozgásáról és erejéről. Ezeket a megnevezéseket legtöbbször csak NATO erők használják, és eszerint különböztetünk meg három támadási fajtát.

Red-on-Blue támadás: mikor egy katonai akcióban a szövetséges erők harcba bocsátkoznak az ellenséges erőkkel, például a felkelők egy beazonosított csoportjával. Ez a fajta harc szinte mindennapos a szövetséges fegyveres erők és a felkelő csoport tagjai között az olyan műveleti területen, mint Irak, vagy éppen Afganisztán.

Blue-on-Blue támadás: ha az egyik szövetséges csapatunkat egy másik szövetséges csapat tűz alá veszi, például téves beazonosítás miatt. Számtalan ilyen esetet rögzítettek a közelmúlt fegyveres konfliktusai folyamán. A többnemzeti, összhaderőnemi, nem csak szövetséges, de partner csapatok (ANA, ANP, NDS²⁴, ANSF²⁵) együttműködése sok koordinációt igényel, mert a különböző nemzeti, szövetségi, haderőnemi sajátosságok, alkalmazott eszközök és eljárások jelentős eltéréseket mutatnak, és veszélyeket hordoznak magukban. Egyik ilyen veszély a „baráti tűz” (friendly fire) elnevezés talán ismerősebb az olvasó számára, hiszen a híradásokban, könyvekben, is így hivatkoztak az ilyen típusú támadásokra.

Ez a fajta eufemisztikus kifejezés, (vagyis ha egy szörnyű eseményt, dolgot egy másik kevésbé szörnyű megnevezéssel pl. „baráti tűz” illetjük) az ausztrál hadseregben, a vietnámi háború (1956-1975) idején jelent meg a hivatalos katonai terminológiában.²⁶

A kulturális antropológia éppen ezen képesség hiányát pótolhatja a Magyar Honvédség képzésében és oktatásában.²⁷ Hiszen az antropológia lényege hogy a társadalomban élő személyeket vizsgálja, egy adott kulturális-társadalmi környezetben, amely során olyan speciális kutatási területeket próbál részleteiben megismerni, mint az adott kultúra hagyományrendszere, nyelve, ideológiája, a jog, a politikai berendezkedése, vallása, társadalmi/rokonsági kapcsolatai, a nemi szerepek formái, jelentős hangsúlyt helyezve a terepmunkára, azaz a tanulmányozott emberközösséggel való együttélésen alapuló tartós megfigyelésre. A kulturális antropológia a társadalomtudományok azon ága, amely az elméleti módszereket és ismereteket a gyakorlatban felmerülő társadalmi problémák megoldásában alkalmazza. Alkalmazását módszertana és szemléletmódja teszi nélkülözhetetlenné idegen területek és kultúrák megismerésében, mert olyan információkhoz tud hozzáférni, melyekhez egy katona – szemléletmódjának és tanulmányainak köszönhetően – sajnos nem képes. A kulturális antropológia erőssége a terepen végzett kutatómunka és a naprakész

²⁴ National Directorate of Security (NDS) - Afgán Felderítő Hivatal

²⁵ Afghan National Security Forces (ANSF) - Afgán Biztonsági Erők

²⁶ Sztankai Krisztián: *Green-On-Blue – A belső támadások veszélyei és hosszú távú hatásai a műveletekre.* – In: Honvédségi Szemle, 2017. pp. – 74–80.

²⁷ Boldizsár Gábor: *A katonai hivatás, mint szervezeti kultúra és sajátosságai.* In: Csengeri János, Krajnc Zoltán (szerk.) *Humánvédelem - békeműveleti és veszélyhelyzet-kezelési eljárások fejlesztése.* Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, 2016. pp. - 673-728.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.15>

2019. XII. évfolyam 1. szám

ismeretanyag, melyet az Egyesült Államok hadereje már több évtizede sikeresen alkalmaz.²⁸

Sok helyen élnek együtt, dolgoznak közösen más-más kultúrából érkező személyek, mindenféle ellentét és előítélet nélkül. Azonban egy olyan helyszínen, mint Afganisztán, vagy Irak nagyon is fontos tényező a kultúra ismerete vagy nem ismerete a katonák között. A Green-on-Blue jelenséget, mint baráti erők között megbúvó veszélyt, vagy ellenséget tudnám definiálni. Két fajtája lehetséges: vagy egy „ad-hoc” módon végrehajtott támadás, kulturális különbségből fakadó sérelem miatt, vagy a felkelőkkel szimpatizáló, a szövetségesekkel együttműködő helyi katona, rendőr, milícia vagy barátinak tartott más fegyveres személy tette. Nagyon nehéz egy ilyen támadás okát megtalálni, hiszen az elkövető általában vagy nem éli túl a támadást és csak környezete tud felvilágosítást adni a lehetséges okokról, vagy a támadó gyorsan elmenekül és lehetetlen megtalálni. Az „inside attack” támadások igen veszélyesek és szinte kivétel nélkül célt érnek, mert nehezen deríthetők fel és emiatt nehezen védhetők ki. A helyzet olyan súlyos volt 2012-ben Afganisztánban, hogy a koalíciós erők elleni támadások 15%-át ez a fajta támadás tette ki, és 44 ember életét követelték. Egy 2013-as felmérés alapján ez a szám eléri a 20%-ot is. Összesen 116 ember halt meg és 88 megsebesült, de néhol ez az arány akár 25%-ra is felmehetett. Nem csoda, hogy az elmúlt évek tapasztalatai rádöbbenették a koalíciós erőket és az afgán kormányt arra, hogy különböző képzésekkel csökkentsék az ilyen típusú fenyegetettséget. Egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek a kulturális különbségek részleteinek vizsgálatára azért, hogy elkerüljék a sérelmek miatt elkövetett konfliktusok számának növekedését. A kulturális félreértések halálos következményei már így is túl sok áldozatot szedtek mindkét oldalon Afganisztánban. Az afgán kormány is lépéseket tett ezen esetek csökkentésére. Interkulturális ismeretekkel készítik fel az újonc katonákat, rendőröket, amelyben bemutatják a koalíciós erők eltérő kultúráit és szokásait, amelyekkel nem megsérteni kívánták a helyieket, hanem egyszerűen csak egy másik kultúrából érkeztek és el kell tudni fogadniuk azok különös, néha sértőnek tűnő dolgait.²⁹

Ezen képesség elsajátításához, a kulturális érzékenység és a konfliktusok kutatására kialakítottam egy rendszert, egy olyan módszertannal, amely párosítja a kulturális antropológia eszköztárát a hadtudománnyal és a katonai kompetenciákkal.

A T.O.M.A.V. – rendszert azért dolgoztam ki, hogy a szocio-kulturális kutatások eredményeit minél hatékonyabban integrálni tudjuk az egyes katonai feladatokba, és alkalmazható legyen az oktatásban, felkészítésben, a hadműveleti és harcászati szinteken. Maga a képesség hozzásegít bennünket ahhoz, hogy kiismerjük a helyi közösség és a területen jelenlévő ellenség szokásait, belső ellentéteit, félelmeit, sebezhetőségét, erősségeit és gyengeségeit. A kapott információ által jobban megérthetjük a helyi speciális helyzetet és

²⁸ Sztankai Krisztián: A társadalomtudományok megjelenése a hírszerzésben. – In: Felderítő Szemle, 2014. pp. – 64–72.

²⁹ Sztankai Krisztián: *Green-On-Blue – A belső támadások veszélyei és hosszú távú hatásai a műveletekre.* – In: Honvédségi Szemle, 2017. pp. – 74–80.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.15>

2019. XII. évfolyam 1. szám

ezáltal egy biztonságosabb környezetet teremthetünk mind a helyi lakosok, mind pedig az ott szolgálatot teljesítő katonák számára.³⁰

Fontos megjegyezni, hogy előzetesen a rendszer részletes kidolgozása miatt már találkoztam a Magyar Honvédség különböző csoportfőnökségeivel, részlegeivel, de eddig közös irányt nem sikerült találni. A rendszer beilleszthetőségén még dolgozni kell, de azt tényként elmondhatom, hogy minden egyes katona, akikkel szolgáltam külföldön látja a rendszer alkalmazásának szükségességét, de úgy tűnik több idő szükséges, míg ebből valós együttműködés születik. Én úgy gondolom, ha látjuk a lehetőséget a fejlődésre, akkor mindent meg kell tenni, hogy azt minél hamarabb kipróbáljuk, mert ezekkel a fejlesztésekkel csak nyerhetünk. Én remélem e megvilágosodás nem egy olyan esemény bekövetkezése után lesz, melyben életet veszítettünk, mert az egyik katona nem tudta, mitévő legyen egy idegen kulturális környezetben, melynek következménye maga a megtorlás a helyiek részéről.

Egy példán keresztül érzékeltetném, hogy milyen veszélye is van a magyar katona kulturális intoleranciájának. Afganisztánban történt, a PRT-10 váltásának időszakában 2011-ben, mikor az amerikai Human Terrain and Analysis Team³¹ (HTAT – Kultúra Elemző Csoport) kollégáival kutatást végeztünk Baghlan tartomány, Baghlan-e Jadid járásának egyik iskolája mellett. Az egyik magyar katona a biztosítási feladat ellátása közben elővette fényképezőgépét és a kapuban álló pastu kislányt fényképezni kezdte. Hatalmas szerencséje volt a járőr csapatnak, mert az egyik amerikai antropológus kutató szinte azonnal észrevette és odarohant a katonához, követelve tőle, hogy azonnal tegye el a fényképezőgépét. Egy példán keresztül gyorsan elmagyarázta ennek a viselkedésnek a veszélyeit. Pár hónappal korábban ugyanis Kandahár tartományban, az amerikai járőr egyik katonája szintén fényképezni kezdett egy pastu kislányt, mikor annak édesapja ezt észrevette, és azonnal gépfegyveréhez nyúlt és lelőtte a fényképező katonát és a mellette álló biztosító társát is. A többi katona azonnal viszonzta a tüzet és megölték a kislány apját. Ezzel a példával szemléltette, hogy a kulturális tudatosság hiányából, kulturális félreértésből igen szörnyű esetek történtek már a múltban az amerikai katonákkal. Ezért egyre erősebb ez a fajta tudás és képesség kiépítése az amerikai haderőben. A következő példa is Afganisztánban történt, Kabulban, szintén a váltásunk idején 2011. április 27-én. Egy amerikai helikopterpilótákból álló mentor csoport készített fel nyolc afgán pilótát, mikor a csoport vezetője egy pastu származású ezredes egyszer csak elővette fegyverét és megölt nyolc amerikai tisztet és egy vállalkozót. Tette mindezt azért, mert az emberei előtt kinevették, vagy legalábbis úgy vélte, hogy kigúnyolták és így megsértették a büszkeségét.³²

³⁰ Sztankai Krisztián: *A kulturális félreértésekből adódó veszélyek műveleti területen és egy új hatékony rendszer bemutatása ennek csökkentésére.* – In: Honvédségi Szemle, 2015. pp. – 150–160.

³¹ A rendszer elsődleges feladata, hogy szocio-kulturális kutatásokkal elősegítse a műveleti területen szolgáló amerikai katonai vezetők mindennapi munkáját és támogassa a béketeremtő képességét.

³² Sztankai Krisztián: *A kulturális félreértésekből adódó veszélyek műveleti területen és egy új hatékony rendszer bemutatása ennek csökkentésére.* – In: Honvédségi Szemle, 2015. pp. – 150–160.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.15>

2019. XII. évfolyam 1. szám

Én nagyon bízom abban, hogy a Magyar Honvédségnek nem kell elszenvednie azt, amit más nemzetek már elszenvedtek Irakban és Afganisztánban, azaz, hogy egy képzetlen és figyelmetlen katona miatt több ember is megsérül, pusztán a kulturális intolerancia hiányossága, vagy a képzetlenség miatt. Én hiszem, hogy tanulhatunk a már elkövetett hibákból és minél hamarabb része lesz a katonai kompetencia fejlesztésnek a felsőoktatásban és a missziós felkészítések során ezen tudás átadása. Mint írtam, nem hiszen hogy társadalomtudósokat kell oktatnunk katonák helyett, hanem ezt egy többpilléres megoldásban látom, melyben megismertetjük a tisztjelöltekkel a kulturális különbségekből fakadó veszélyeket és lehetőségeket, a másik része e pillérnek, hogy szocio-kulturális kutatásokat és szakértőket alkalmazunk. Tudásukkal támogathatják katonáink munkáját, a katonai tervezés előkészítését, a parancsnokok gyorsabb és pontosabb célbehatarolását, a kommunikációban és tárgyalások során a kompetenciájuk elősegítheti a jobb megértést és kapcsolatteremtést, valamint a kutatás eredményeit beilleszthetjük a következő csoportok felkészítésébe, a katonai oktatásba.

MI A HELYZET A MAGYAR VALÓSÁGBAN?

Magyarországon a kulturális antropológia és a haderő együttműködése még a kezdeti szakaszában jár, annak ellenére, hogy 2007-ben már megkezdődött egyfajta együttműködés kialakítása a Magyar Honvédség Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Művelési Központja és a Miskolci Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Kulturális és vizuális Antropológia szaka között. Azonban megakadtak a folyamatok és valószínűleg még sok időnek kell eltelnie ahhoz, hogy a hazai szakemberek – előjárói támogatással – missziós területeken (folyamatos) szocio-kulturális kutatásokat végezhesenek. Remélhetőleg a jövőben nagyobb szerepet fog kapni a kulturális tudatosság a különböző katonai képzésekben és a missziós katonai feladatokban egyaránt. Jelentős szerepet játszik az is, hogy a műveleteket végrehajtó állomány miként használja a társadalomtudományokat, azon belül is a kulturális antropológia elveit és módszereit a feladatok végrehajtása során. Számtalan példa mutatja, hogy a különböző társadalomtudományi kutatások eredményeként nem csak a katonák, de a civil lakosok élete is megmenthető, továbbá a missziós területen szolgáló parancsnok komoly támogatást kaphat döntéseihez az így szerzett információk révén. A jobb kulturális megismerés és ez által a jobb kapcsolat kialakítás hozzásegíti a politikai és katonai vezetést a műveletek hatékonyabb és gyorsabb (kevesebb civil és katonai áldozattal járó) befejezéséhez.³³

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. BOLDIZSÁR Gábor: A katonai hivatás, mint szervezeti kultúra és sajátosságai. In: Csengeri János, Krajnc Zoltán (szerk.) Humánvédelem - békeművelési és veszélyhelyzet-kezelési eljárások

³³ u.o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DOI: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.15>

2019. XII. évfolyam 1. szám

- fejlesztése. Budapest: Nemzeti Közszerzői Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, 2016. pp. – 673-728.
2. BOLDIZSÁR Gábor: A 21. század komplex műveleti környezete és hatása a katonai képességekre. In: Krajnc Zoltán (szerk.) A katonai vezetői-parancsnoki (harcászati vezetői) kompetenciák fejlesztésének lehetséges stratégiája. Budapest, Nemzeti Közszerzői Egyetem, 2014. pp.– 15-46.
 3. BOLDIZSÁR Gábor: Paratroopers in future operations. In: Security and Defence Quarterly, Warsaw, National Defence University, 2014. – pp 46-60
 4. JOBBÁGY Zoltán: A háború antropológiája: primitív hadviselés, gerilla hadviselés és a szövetséges összhaderőnemi műveletek sikere, Hadtudomány, 25. évfolyam, 3-4. szám, (2015), pp. – 67-78
 5. CALLAHAN, Ted: An anthropologist at war in Afghanistan. In. Social Science Goes to War: The Human Terrain System in Iraq and Afghanistan. Oxford University Press, szerk. Montgomery McFate, Janice H. Laurence (2015) pp. –114-144.
 6. KALÓ József: Szombathelyi Ferenc vezérezredes önéletrajza és védőbeszédének vázlata 1946-ból. Hadtörténelmi Közlemények 124. évfolyam 2011/2. szám. pp. 594-629.
 7. KALÓ József: "Egy politizáló tisztikar iránytűt veszít és szerencsétlen embertársaság lesz" - Szombathelyi Ferenc vezérezredes viszonya a politizáló tisztetekhez. In: Ekert Mária, Molnár Attila Károly (szerk.) Eszme és történet. Budapest, Nemzeti Közszerzői Egyetem, 2014. pp. 93-115.
 8. SZTANKAI Krisztián: A kulturális félreértésekből adódó veszélyek műveleti területen és egy új hatékony rendszer bemutatása ennek csökkentésére. Honvédségi Szemle, 2015. 143. évf 5. sz. pp. – 150–160.
 9. SZTANKAI Krisztián: Green-On-Blue – A belső támadások veszélyei és hosszú távú hatásai a műveletekre. Honvédségi Szemle, 2017:(6) pp. – 74–80.
 10. Sztankai Krisztián: A társadalomtudományok megjelenése a hírszerzésben. Felderítő Szemle, 2014. 13. évf. 3. sz. pp. – 64-72.
 11. SZTANKAI Krisztián: A kulturális antropológia szerepe a terror elleni háborúban. Hadtudományi Szemle, 2013. 6: évf. 1. sz. pp. – 187–192.
 12. SZTANKAI Krisztián: A kulturális antropológia alkalmazása az ISAF misszióban. Honvédségi Szemle, 2012. 140. évf. 2. sz. pp. – 3638.
 13. SZTANKAI Krisztián: Cultural Intelligence (IC/CULTINT): Avagy a kulturális antropológia helye és szerepe a hírszerzésben. Hadtudományi Szemle, 2013. 6: évf. 3. sz. pp. – 131–137.